

MAIJA HALONEN, TANJA KÄHKÖNEN
Itä-Suomen yliopisto, Joensuun kampus

Sosiaalinen innovaatio maaseudun kehittämisessä

Eurooppalaisen Euracademy-yhdistyksen kesäakatemia pidetään vuosittain eri puolilla Eurooppaa. Yhdeksäs kesäakatemia järjestettiin Suomussalmella, Kainuussa 27.6.–4.7.2010. Euracademy-yhdistyksen visiona on edistää maaseudun kapasiteettia paikallisten toimijoiden taitojen kehittämisen kautta. Kesäakatemian käytännön järjestelyistä vastasivat tänä vuonna Oulun yliopiston Lönnrot-instituutti sekä Elävä Kainuu ja Oulujärvi Leaderit. Paikkana oli entinen ammattiopisto Karhulanvaara Suomussalmen lähellä, keskellä kainuulaista maaseutua. Kesäakatemiaan osallistujia oli lähes 40 Suomesta, Kreikasta, Unkarista, Sloveniasta, Serbiasta, Skotlannista ja Norjasta. Suomalaisia, eri organisaatioiden edustajia oli reilu kymmenen. Kirjoittajat osallistuivat kesäakatemiaan Rural Studies -verkoston opiskelijoina. Kesäakatemian teemaan Kestävä maaseutukehitys ja sosiaalinen innovaatio (Sustainable rural development and social innovation) tutustuttiin sekä teoreettisemman luentotyöskentelyn ja tapauslähtöisen kenttätöskentelyn kautta. Seuraavassa poimintoja sekä luennoista että kenttätöskentelystä.

Innovaatiopuheessa määritelmät keskeisiä

Tutkija Katri Suorsa Oulun yliopistosta avasi kesäakatemian luennot johdattelemalla pohtimaan

alueellisia innovaatiojärjestelmiä. Hän painotti käsitteiden määrittelyn tärkeyttä sekä tieteellisessä keskustelussa että innovaatioita tukevien järjestelmien kehittämisessä. Suorsa tarttui erittäin ajankohtaiseen aiheeseen: innovaatio-käsitettä käytetään eri asiayhteyksissä ja usein hyvin erilaisin määrittelyin tai jopa jättämällä se kokonaan määrittelemättä niin tutkimuksessa, politiikassa kuin käytännössä. Oleellista hänen mukaansa on kuitenkin käsitteiden käytön pohtiminen, ei se, miten käsitteet itsessään määritellään. Käsitteiden määrittelyllä luodaan yhteistä kieltä esimerkiksi alueellisessa kehittämisessä, jossa on monia eri tahoja edustavia toimijoita.

Tor Gjertsen (Finnmark University College) käsittelee esitelmässään alueellisten innovaatiojärjestelmien toista puolta: paikallisten viranomaisten ja hallintaverkostojen roolia innovaatioiden edistämisessä pohjoisessa periferiassa. Perinteisesti innovaatiolla on tarkoitettu uusia teknisiä ideoita ja kaupallisesti hyödynnettäviä tuotteita. Nykyään sillä tarkoitetaan myös tuotantoon, jakeluun ja palveluihin liittyviä prosessi-innovaatioita sekä yksityisen ja julkisen sektorin uusia työnjärjestämistapoja. Innovaatiokäsite tulisi määritellä niin, että sitä voitaisiin käyttää myös tehtäessä kolmatta sektoria koskevaa innovaatiotutkimusta. Gjertsen korosti sosiaalisia innovaatioita, jotka ovat jääneet pienemmälle huomiolle innovaatiokeskusteluissa. Sosiaalisten innovaatioiden merkitystä on vaikea mitata rahassa,

minkä vuoksi niiden arvo on jäänyt usein muiden ”suurempien” innovaatioiden varjoon.

Kolmas sektori kaipaa toimintamahdollisuuksia

Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin tutkijan Ritva Pihlajan luento käsitteli maaseudun hyvinvointia kolmannen sektorin toimintamahdollisuuksien ja vastuiden kautta. Erityistä huomiota kiinnitettiin maaseudun ja kolmannen sektorin rooliin toisaalta vahvasti julkiseen vastuuseen nojaavassa suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa ja toisaalta markkinalähtöisessä kilpailuyhteiskunnassa. Pihlaja esitteli kolmannen sektorin toimintamahdollisuuksia *Maaseutukuntien palvelujen järjestämisen ”kovan kehän”* avulla, joka pohjautuu Pihlajan *Kolmas sektori maaseutukunnissa* -tutkimukseen. Tarkastelun lähtökohtana olivat maaseutukunnat, joille tyypillisiä ovat pitkät välimatkat, ikääntyvä ja vähenevä väestö sekä suurten ikäluokkien eläköityminen. Tällaisissa kunnissa varsinkin ikääntyneiden kuntalaisten sosiaalipalvelujen tarve usein kasvaa niin paljon, etteivät rahoituspohjaltaan heikommät kunnat pysty vastaamaan kasvaneeseen tarpeeseen tai ne joutuvat karsimaan muista palveluista. Kun kunta kykenee hoitamaan vain lakisääteiset palvelut, kasvaa kustannusten kierre entisestään ennaltaehkäisevien palvelujen ja tukipalvelujen vähentymisestä. Yksityinen sektori ei ole heikon kannattavuuden vuoksi ainakaan toistaiseksi pyrkinyt merkittävästi tuottamaan korvaavia palveluja, mistä johtuen mo-

net apu- ja tukipalvelut ovat jääneet kolmannen sektorin, omaisten ja naapurien hoidettaviksi. Kestävän kehittämisen näkökulmasta nykyiset kolmannen sektorin toimintamahdollisuudet ovat usein jääneet täyttymättä. Vapaaehtoistyönä ja vähin varoin ylläpidetty kolmannen sektorin toiminta on pystynyt vaivoin vastaamaan jatkuvaan avuntarpeeseen. Muiden toimijoiden tavoin se tarvitsee palvelujen tuottamiseen jatkuvaa rahoitusta muun muassa työntekijöiden palkkausta varten.

Innovatiivinen nelikanta työttömyysvyyhtiä purkamassa

Jouni Ponnikas ja Andra Aldea-Partanen Oulun yliopiston Lönnrot-instituutista tarkastelivat sosiaalista innovaatiota käyttäen Kainuun maakuntaa esimerkkinä. Julkisen sektorin, yritysten, kansalaisten ja tutkimuksen muodostama nelikanta mobilisoi paikallislähtöisesti Kainuun paikallista kapasiteettia. Esimerkkinä sosiaalisesta innovaatiosta voi pitää Paltamon työvoimayhdistys ry:n hallituksen sihteerin Leila Pölkky-Pieskän esittelemää, vuonna 2009 toimintansa aloittanutta, Paltamon täydytysohjelman tähtävää kokeiluhanketta. Hankkeen lähtökohtana oli alueen merkittävä työllisyysongelma, minkä seurauksena myös syrjäytyminen ja terveydelliset ongelmat sekä niiden yhteiskunnalle aiheuttamat kustannukset olivat kasvaneet. Paltamossa ryhdyttiin osana Kainuun kokeilua pohtimaan uusia keinoja ongelman ratkaisemiseksi. Hankkeen keskeiseksi periaatteeksi muodostui aktiivinen työ-

Luentotyöskentelyn vastapainona osallistujilla oli mahdollisuus syventää tietämystään kentällä tapahtuvan pienryhmätyöskentelyn kautta. Kuva: Maija Halonen

säolo, joka lisää paitsi työntekijän tuloja, mutta myös parantaa terveystä ja ehkäisee syrjäytymistä. Hankkeen malli on pyritty rakentamaan siten, että se vastaa yritysten todellisiin tarpeisiin eikä vääristä työmarkkinoita. Ennen kaikkea aktiivisen mallin avulla pyritään luopumaan passiivisen mallin mukaisista, yhteiskunnan vastikkeettomista etuuksista. Yhdistyksen toimintaan kuuluu työllisyyden hoidon lisäksi työpaja- ja tutkimustoimintaa sekä ohjaus- ja koulutustilaisuuksien järjestämistä. Tavoitteena on myös työnhakijoiden ja työnantajien välisten verkostojen parantaminen. Toimintamalli on perinteistä työllistymismallia joustavampi, mikä näkyy muun muassa siten, että pidempikestoisen suoran työsopimuksen lisäksi tarjolla on myös muita työmuotoja. Työttömiä puolestaan on kannustettu työllistymään kannustinlisän avulla, joka maksetaan työttömyysaikaisen sosiaaliturvan suuruisen peruspalkan päälle. Tulojen kasvun lisäksi työntekijä hyötyy työllistymisestä, koska työstä maksettava palkka kerryttää niin palkallista lomaa kuin eläkettä ja oikeuttaa työterveyshuoltoon sekä työaikana järjestettävään maksuttomaan valmennukseen. Hankkeen lisätavoitteet ja malli sopivat seminaarin kestävä kehityksen näkökulmaan ja uuden toimintamallin kokeilemisen myötä se osa sosiaalisen innovaation kehittämisen prosessia. Vaarana on kuitenkin, että hanke jää monien muiden hankkeiden tavoin paikalliseksi kertaluontoiseksi kokeiluksi, jolloin myös tavoitteet täyttyvät parhaimmillaankin vain hetkellisesti.

Opintoretket avasivat käytäntöjä

Ryhmätyöskentelyn yhden osan muodostivat ryhmittäin tehdyt kahden päivän opintomatkat Kainuun alueelle. Kohteina olivat Paltamo, Kuhmon Lentiira, Kajaanin Otanmäki ja Suomussalmen Ruhtinansalmi. Kussakin kohteessa ryhmäläiset pääsivät tutustumaan erilaisiin toimintoihin, joista useat liittyivät Pihlajan esille tuomaan maaseutukuntien ongelmakenttään ja kolmanteen sektoriin. Kyläkohtaiset paikallisyhdistykset ja niiden toiminta sopivat hyvin tapausesimerkeiksi. Lentiiran kylä Kuhmossa, Kainuun itärajalalla oli esimerkkinä mahdollisuudesta kehittää paikallisia resursseja kolmannen sektorin yhteistyön kautta. Kylän kol-

mannen sektorin toimijoiden välinen verkosto oli edelleen toimiva ja aktiivinen huolimatta esimerkiksi kyläkoulun lakkauttamisesta. Vaarankylän kyläyhdistys oli puolestaan hankkinut vanhan koulun haltuunsa ja kunnostanut sen hankerahoituksen avulla uutta käyttötarkoitusta varten. Remontoidun koulun tiloja alettiin vuokrata, mikä alkoi tuoda aktiivisen toiminnan lisäksi myös varoja yhdistykselle. Näin ollen toiminnalla lisättiin sekä usein korostettua sosiaalista pääomaa että yhteisön rahallista pääomaa. Toiminta perustuu kolmannelle sektorille tyypilliseen vapaaehtoistyöhön, mutta yhdistys tekee yhteistyötä myös paikallisten yrittäjien kanssa.

Ruhtinansalmella yhtenä vapaaehtoistyönä alkunsa saaneista projektsaavutuksista ovat Ruhtinansalmen Vanhustentaloyhdistys ry:n organisoimat iäkkäiden asuintalot, jotka suunniteltiin ja sijoitettiin ikäihmisten toivomusten mukaan. Asuintalojen suunnittelulla on pyritty muun muassa mahdollistamaan iäkkäiden itsenäistä asumista ja ne on sijoitettu kuntakeskuksen sijasta kylätaajamaan. Päärakennuksen tiloja puolestaan vuokrataan juhla- ja kokouskäyttöön. Ruhtinansalmen kyläyhdistyksen toiminnassa projekteilla ja saaduilla hankerahoituksilla on ollut suuri merkitys. Hankerahoitusten avulla yhdistys on voinut toteuttaa projekteja, joiden rahoitus on ollut kymmenistä tuhansista vajaan kolmeensataantuhanneen. Suomussalmen kunnan projekteja varten myöntämä lainarahoitus on myös edesauttanut hankkeiden edistymistä. Ensimmäinen merkittävä projekti, Ruhtinansalmen kehittämishanke toteutettiin 1990-luvun lopussa ja viimeisin reilu vuosi sitten alkanut Tulevaisuuden kylä -hanke jatkuu ainakin vuoden 2012 alkupuolelle. Hanke sisältää useita osa-alueita, joiden avulla pyritään lisäämään uusien asukkaiden ja matkailijoiden virtaa Ruhtinansalmelle sekä monipuolistamaan kyläläisten ja yhdistyksen toimintamahdollisuuksia.

Kaiken kaikkiaan kesäakatemia tarjosi hyvän mahdollisuuden erilaisia yhteisöjä edustavien maaseututoimijoiden väliseen vuoropuheluun totuttua, suomalaista keskustelua laajemmassa eurooppalaisessa kontekstissa.